

Gouverneur Cathy Berx spreekt openingsrede 2023 uit:

Samen antifragiel:

*Noodplanning, crisisbeheer & maatschappelijke veiligheid
in tijden van radicale transitie*

Cathy Berx | Gouverneur Provincie Antwerpen
Openeringsrede provincieraad | 7 december 2023

Vandaag spreekt gouverneur Cathy Berx haar jaarlijkse 'state of the province' uit voor de provincieraad. Dit jaar presenteert ze haar rede: *Samen antifragiel: Noodplanning, crisisbeheer & maatschappelijke veiligheid in tijden van radicale transitie*.

De persuitnodiging met daarin het programma van de provincieraadzitting van 1 december en het overzicht van de gastsprekers van de rede vindt u als bijlage bij deze mail.

Dit jaar presenteert gouverneur Cathy Berx de rede 'Samen antifragiel: noodplanning, crisisbeheer en maatschappelijke veiligheid in tijden van radicale transitie'. Met deze rede maakt de gouverneur de verbinding tussen enerzijds de rede-cyclus over de vier elementen: lucht (2019), aarde (bodem) (2020), vuur (2021) en water die in essentie ging over het duurzaam herstel van onze gebruiks- en omgevingsruimte (2022), en anderzijds de noodplanning en het crisisbeheer.

Met dank aan uitmuntende coauteurs vult ook dit jaar een uitgebreide publicatie de gesproken rede aan. De bijdragen in deze bundel gaan dieper in op verschillende thema's zoals het succesvol realiseren van complexe transitie, de wendbaarheid en veerkracht van onze noodplanning en crisisbeheer, uitdagingen en kansen die crises met zich meebrengen.

Drie uitdagende vragen vormen daarbij de rode draad:

- Ten eerste: draagt het samen succesvol realiseren van de complexe transitie (zoals een sociaalrechtvaardige klimaat- en energietransitie, het herstel van de biodiversiteit, een landbouwtransitie én een duurzame ruimtelijke transitie als cruciale hefboom om de voorgaande te realiseren) bij tot een daling van het aantal en de ernst van calamiteiten en incidenten én dus tot een dalende nood aan de inzet van het crisisbeheer?
Eenvoudiger geformuleerd: als we er samen in slagen om alle SDG's (*Sustainable Development Goals of Duurzameontwikkelingsdoelstellingen*) duurzaam te realiseren, zijn we dan beter bestand tegen rampen en crises?

- Ten tweede: zijn onze noodplanning en crisisbeheer in deze complexe tijden van transitie voldoende wendbaar en veerkrachtig om de vele uitdagingen en crises op doeltreffende wijze het hoofd te bieden?
- Ten derde: of en hoe kunnen wij, kan ook onze provincie groeien en bloeien, niet louter ondanks, maar vooral ook dankzij de crises en uitdagingen waarop we – in deze tijden van transitie- samen nieuwe antwoorden moeten verbeelden en formuleren?

Kortom, of en hoe kan onze samenleving, hoe kan ook onze provincie meer antifragiel worden?

Na de inleiding van gouverneur Cathy Berx volgen er boeiende bijdragen van verschillende coauteurs die dieper ingaan op de vele aspecten van het thema:

- **Prof. Dr. Anne Bergmans** zorgt met haar herwerkte en geactualiseerde bijdrage *‘Van Risicomaatschappij naar Crisismaatschappij: is er een weg terug?’* voor een uitstekende conceptuele inleiding. Zij bouwt daarvoor onder meer voort op het evoluerend denken over o.m. de risicosamenleving en onze omgang ermee in tijden van transitie en de complexe interferentie tussen polycrises en permacrisis. Ze eindigt met een overtuigend pleidooi om meer vanuit het onzekerheidsperspectief te denken. Een samenleving (een persoon) die vooral het onverwachte verwacht, beschikt allicht over een sterker adaptief en lerend vermogen.

Daarna komen de diverse crises aan bod die we als samenleving doormaakten evenals de evaluatie van de aanpak ervan en de lessen die we eruit (kunnen) trekken voor de toekomst c.q. de uitdagingen waar we midden inzitten en volgehouden antwoorden op moeten blijven bedenken.

- **Gerd Van Cauwenberghe**, directeur van de Federale Dienst Noodplanning van de Gouverneur Antwerpen, zijn adjunct **Maya Gijsselaar** en **gouverneur Cathy Berx** verzorgen (enkele) nabeschouwingen bij de COVID-19-pandemie. **Dr. Patrick Smits**, arts-coördinator crisis preparedness van het Departement Zorg licht toe hoe Vlaanderen zich organiseert om beter voorbereid te zijn voor eventuele toekomstige uitbraken van erg besmettelijke infectieziekten.
- **Kabinetsadviseur Ben Paulus** en **gouverneur Cathy Berx** schrijven verder aan het hoofdstuk over de klimaatverstoring en de impact ervan op het tijdelijk veel te veel, dan wel een langdurig ernstig tekort aan water. De interessante Blauwdruk van een effectieve urgentierespons waarop **Sigrid Pauwels** doctorerde aan de Universiteit Antwerpen sluit daar perfect bij aan.
- **Jeroen Windey**, **administrateur-generaal van het Agentschap Binnenlands Bestuur**, gaat in op de Vlaamse opvangstrategie voor tijdelijk ontheemden uit Oekraïne.
- Complexe tijden van transitie maken mensen extra kwetsbaar voor beïnvloeding, complottheorieën, radicalisering en vals nieuws. Bovendien worden de schaal, de snelheid, de ongrijpbaarheid, de omvang en systemische impact ... waarmee dit kan gebeuren groter, sneller en complexer door o.m. artificiële intelligentie, cyber en cybercrime. **Doctoraatsstudent Bob Mertens** en gouverneur Cathy Berx laten er hun licht over schijnen.
- **Clara Vanqueckelberghe** van het ARIEC Antwerpen gaat heel in het bijzonder in op bestuurlijke handhaving van drugscriminaliteit in de provincie Antwerpen.
- In complexe tijden van transitie en de zeer uiteenlopende emoties die er frequent mee gepaard gaan zetten de verbondenheid tussen mensen en gemeenschappen niet zelden onder zware druk. In deze bijdrage schrijven **kabinetsadviseur Leen De Cuyper** en **gouverneur Cathy Berx** over verbondenheid en polarisatie.

Deze rede gaat echter niet enkel over transitie(s) over de verandering van tijdperk waaraan (finaal) niemand ontsnapt. Na/tijdens de vele crisissen van de voorbije jaren én de vaak zeer kritische evaluaties van het beheer ervan, rijst de vraag: is het crisisbeheer zelf in crisis?

- **Olivier Schmitz, gouverneur van de provincie Luxemburg** en **voorzitter van de commissie van experts** om het **crisisbeheer** in België te onderzoeken en verbetervoorstellen uit te werken, schetst de belangrijkste conclusies van de commissie van experts en de vele aanbevelingen m.b.t. het crisisbeheer 2.0. **Gerd Van Cauwenberghe** en **Maya Gijselaar** van de **Federale Dienst Noodplanning** formuleren enkele (voorlopige) bemerkingen bij het codificatietraject m.b.t. de noodplanning en het crisisbeheer.
- **Kabinetschef Peter Mertens** en **gouverneur Cathy Berx** gaan dieper in op de nationale weerbaarheid, rol en positie van deelstaten en civiele maatschappij. **Provinciecommandant Johan Lenière**, sluit dat hoofdstuk af met een bijzondere vorm van burgerhulp in zijn kadertekst over de rol en taken van de Reserve van Defensie.
- **Bert Bruggemans, zonecommandant Brandweer Antwerpen** benadrukt het belang van organisatienetwerken in crisisbeheer.
- Het laatste woord voor een poging van aanbevelingen is voor **Prof. Dr. Bestuurswetenschappen Geert Bouckaert** en **Diego Galego** die hun inzichten delen over systeembevingsbestendig 'bestuur van systeemveerkracht' met zes maatregelen voor paraatheid.

Afsluiten doet gouverneur Cathy Berx zoals steeds met **conclusies en aanbevelingen**.

Gouverneur Cathy Berx: "Alles wijst erop dat onze samenleving op een kantelpunt is gekomen. We lopen aan tegen een systeemcrisis die zich in verschillende domeinen manifesteert. De biodiversiteitscrisis, de noodzakelijke energietransitie, de klimaatverstoring, de cruciale landbouw- en voedseltransitie, de meer dan wenselijke circulaire transitie ... zijn daar enkele voorbeelden van. Dat we de komende jaren nog geregeld zullen worden geconfronteerd met situaties die we ervaren als een crisis en die we moeten trachten te beheersen, staat in de sterren geschreven. Veelal zal dan opnieuw worden gekeken naar de diensten bevoegd voor het crisisbeheer en de structuren van de noodplanning.

Hoewel die methodieken en expertise zeker bruikbaar zijn, volstaan ze m.i. niet om de 'nieuwe' crisissituaties en turbulenties te ondervangen. Systeemcrises oplossen doen we niet door verder te perfectioneren en hier en daar wat (kleine) fouten uit het systeem te halen."

Wat dan wel?

- Onze overheden staan vandaag voor de uitdaging om op een **domeinoverschrijdende manier** een **consistent beleid** te ontwikkelen en tegelijk aan **maturiteit** te winnen voor de **aanpak** van **turbulente** gebeurtenissen. Anticiperen op veranderingen eerder dan ze te controleren. Constante verandering aanvaarden als een gegeven, vanuit een soort 'relax, nothing is under control'-houding, zal lastig maar allicht de beste weg vooruit zijn.
- Organisaties hebben nood aan **flexibiliteit**. Organisaties met een hiërarchische *command & control*-structuur zijn weinig wendbaar. Moderne organisaties kenmerken zich door platte structuren, het werken met multidisciplinaire teams en gedistribueerd leiderschap.
- Centrale besturen werken **heldere doelstellingen** uit die **flexibel bijgestuurd** worden, en dit met aandacht voor een **ontzorgende rol** ten aanzien van de lokale besturen, zoals bij de opvang van ontheemden uit Oekraïne.

- Maak werk van de **aanbevelingen** van de **Commissie van Deskundigen** onder leiding van Gouverneur Olivier Schmitz inzake **crisisbeheer** en **-management**. De hele samenleving heeft baat bij de ontwikkeling van een **stevige risicocultuur** in al haar geledingen.
- Erken de **toegevoegde waarde** die **burgers** kunnen leveren in elke fase van de noodplanning en het crisisbeheer. Overheden moeten de juiste randvoorwaarden creëren om de veiligheid van de vrijwillige medewerkers te waarborgen, zo nodig de initiële coördinatie van vrijwillige inzet verzekeren, zorgen voor een goede verzekering en zo nodig een beperkt startbudget!
- Er is nood aan een **consequente nationale strategie** ter bevordering van de risicocultuur.
- Realiseer **bestaande beleidsbeslissingen, ambities en initiatieven maximaal: de Sustainable Development Goals** – die ook provincie Antwerpen terecht als ijkpunt hanteert-, de nieuwe afspraken van de **COP28** in de Verenigde Arabische Emiraten, de Europese **Green Deal**, de Vlaamse **Blue Deal**, de **Vlaamse bouwshift**, vele **provinciale** en **lokale initiatieven**, waaronder de pioniersrol van provinciaal centrum KAMP C op het vlak van circulair bouwen, veel **gebiedsgericht beleid** met het oog op **systeemherstel** in de voorbije jaren én de vele **redes** als inspiratie. Consequent uitvoeren, voortdoen en opschalen zal de vol te houden opdracht zijn.

Samengevat:

Ten eerste: verschuif van sequentieel of achtereenvolgens denken en werken: ('normaal' / crisis/ oplossing-crisis/ terug-naar-'normaal'/ crisis/oplossing-crisis/terug-naar-'normaal'/etc.) naar simultaan denken en werken en combineer de gewone dienstverlening met chronisch crisisbeheer en systeemschokken.

Ten tweede: pas die strategieën van de hele overheid toe binnen de integrale samenleving en dit zowel verticaal (bestuurslaagoverschrijdend) als horizontaal (met overheid, private partners, burgers en NGO's).

Ten derde: werk keihard om alle SDG's maximaal te realiseren. Neem ze steeds en consequent als toetssteen en als doel.

Aanbevelingen/lessen uit de COVID-pandemie

- De vraag aan de Vlaamse overheid luidt daarom: werk **voor elk beleidsdomein** de nodige **maatregelen** uit die zullen gelden of kunnen worden genomen in **tijden van een pandemie of crisis**. Heb daarbij oog voor de federale bevoegdheden en verantwoordelijkheden zoals de federale overheid ook respect moet hebben voor die van de deelstaten.
- De oproep aan de federale en de Vlaamse overheden luidt: implementeer zo snel als mogelijk alle **noodzakelijke structurele en infrastructurele maatregelen** (verluchting, veilig openbaar vervoer, redundantie in de zorgcapaciteit...) zodat particuliere 'offers' tot een beheersbaar minimum kunnen worden beperkt.
- Heb vertrouwen in en laat **voldoende ruimte** voor een **goed omkaderde decentrale aanpak**, zodat lokale overheden voldoende beoordelingsruimte hebben voor veilig maatwerk.
- En bovenal: onderschat de bevolking, onderschat de mensen niet.

Aanbevelingen/lessen m.b.t. klimaatadaptatie

- Het zo **rigoureuus én sociaal verantwoord mogelijk internaliseren** van **externaliteiten**, waardoor de vervuiler écht en consequent betaalt, levert veelvoudige winst op. **Een correcte doorrekening** van alle omgevingskosten (uitstoot van broeikasgassen, impact op biodiversiteit en gezondheid) stimuleert innovatie, gaat overproductie en -consumptie en bijgevolg verspilling tegen.
- De overheid beschikt daardoor over extra miljarden die nodig zijn om duurzaam te investeren in hernieuwbare energie en energiezuinige renovaties. Als die goed en gericht worden ingezet hoeven in het bijzonder de meest kwetsbaren niet langer de speelbal van volatiele energieprijzen te zijn. **Duurzame investeringen** dragen bovendien bij tot een aantrekkelijk investeringsklimaat en tot extra werkgelegenheid.
- Een **robuuste en effectieve urgentierespons** veronderstelt in een democratisch gelegitimeerd beleidskader dat de **doelstellingen** en **taken** evenals de inhoudelijke **prioriteiten** van het **ruimtelijke beleid** op de korte en lange(re) termijn **voldoende dwingend vastlegt**.
- Zo zet de decreetgever de beoordelingsvrijheid en taken van de bestuurlijke overheden op scherp om er een **gebiedsgerichte vertaalslag** van te maken en/of individuele omgevingsvergunningen al dan niet, of onder strikt gemonitorde en correct gehandhaafde voorwaarden te verlenen.
- Zet overtuigd in op **natuurgebaseerde oplossingen**. De natuur is veerkrachtig, antifragiel, eerder een te versterken bondgenoot dan een storende tegenstander... Als we voldoende ruimte geven aan de natuur, kan en mag de natuur winnen, zonder dat we daarom moeten 'plooiën'.

Gouverneur Cathy Berx: *“Als u zich afvraagt wat eenieder van ons -op meer bescheiden, maar oh zo belangrijke schaal- zelf kan doen, kijkt u best eens op de webstek van het Nationaal Crisiscentrum, waar u een overzicht vindt van enkele eenvoudige maar vaak levensreddende tips en aanbevelingen, waaronder het installeren van rookmelders, registratie op BE-alert,...*

Draag ook zelf naar best vermogen bij tot de realisatie van de SDG's want de optelsom van vele kleintjes maakt wel degelijk een wereld van verschil. Al zullen structurele, moedige overheidsmaatregelen en de consequente uitvoering ervan steeds de doorslag moeten geven: internalisering van alle externaliteiten, de correcte toepassing van 'de vervuiler betaalt', meer ruimte voor water, een consequente bouwshift, herstel van de biodiversiteit...

Een omgeving die weer de functie bepaalt met veel meer ruimte voor water en nieuwe ruimtelijke evenwichten zullen ons bovendien behoeden voor nodeloos veel schade en menselijk leed. Concrete voorbeelden hier en elders bewijzen het steeds weer.

Samen meer, samen weer antifragiel worden betekent bovendien collectief kiezen voor meer wederzijdse steun en hulp voor elkaar in tijden dat het moeilijk gaat. Dat geldt des te meer als we - ondanks alles- samen vol verbeelding blijven hopen en werken aan het welslagen van de complexe transitie ter overwinning van de vele crises waartoe het fossiele tijdperk ons finaal gebracht heeft.

Als steeds: what remains is future. En die toekomst begint vandaag. Aan iedereen om mee de verandering te zijn, waarvan je droomt, waarop je hoopt.”

U kan de integrale tekst van de openingsrede en de toespraak na afloop nalezen op de webstek: <https://www.gouverneurantwerpen.be>.

Ik bezorg u hierbij alvast beide bijlagen: de integrale tekst van de openingsrede en de toespraak.

Opgelet: Op deze teksten rust een embargo tot en met 15.30u vandaag, 1 december.
Ik dank u alvast om deze afspraak te respecteren.

Perscontact:

Sara Claes

Senior kabinetsadviseur – communicatieverantwoordelijke gouverneur Cathy Berx

T 03 240 50 52 - M 0476 50 55 91

E Sara.Claes@provincieantwerpen.be

Gouverneur Cathy Berx vertegenwoordigt de provinciale, gewestelijke (Vlaamse) of federale (Belgische) overheid in de provincie Antwerpen. In die hoedanigheid vormt de gouverneur de schakel tussen de vier bestuurlijke niveaus: de federale overheid, de Vlaamse overheid, de provincie en de steden & gemeenten. Zij woont de provincieraden bij en zit de deputatie - het politieke hart van de provincie-voor. Als commissaris van de Vlaamse regering houdt zij bestuurlijk toezicht op de gemeenten en OCMW's en kan zij beslissingen vernietigen die strijdig zijn met de wetten, decreten en besluiten van de federale of Vlaamse regering. Als commissaris van de federale regering heeft de gouverneur vooral taken op het gebied van ordehandhaving, veiligheid en crisisbeheer.

